

Nesprávné postavení práce jako základní impuls sociálního hnutí • Sociální organismus není totožný se svým hospodářským článkem • Duchovní život není ideologie

Rudolf Steiner

Vyšla však najevo jedna velmi pozoruhodná skutečnost, která ukazuje, jak rozporuplné je moderní proletářské hnutí. Novodobý proletář se domnívá, že hospodářství, hospodářský život samotný se musí vyvinout tak, aby se jemu nakonec dostalo plného lidského práva. Za toto plné lidské právo, jak on se na něj dívá, bojuje. Ovšem v jeho úsilí se objevuje něco, co se nikdy nemůže objevit jen jako důsledek hospodářského života. Je to skutečnost, která mluví významnou, pronikavou řečí: že právě ve středu různých podob sociální otázky spočívá na základě životních nutností současného lidstva něco, o čem se lidé domnívají, že to vychází z hospodářského života samotného; nikdy to však pouze z hospodářského života vzejít nemohlo a mnohem spíše se nachází v přímé vývojové linii, vedoucí od starého otrokářství přes nevolnictví feudální doby až k současnému dělnickému proletariátu.

Ať už na sebe oběh zboží, oběh peněz, povaha kapitálu, vlastnictví, půda atd. braly jakoukoli podobu, v rámci tohoto moderního života se vytvořilo něco, co se sice zřetelně nevyslovuje, co se však velmi zřetelně pociťuje jako vlastní základní impuls sociálního usilování. Jde o to, že moderní kapitalistický hospodářský řád zná uvnitř své sféry oběhu v podstatě jen zboží. Zná tvorbu hodnoty tohoto zboží v rámci hospodářského organismu. V rámci novodobého kapitalistického organismu se však zbožím stalo něco, n čeho dnes proletariát pociťuje, že to zbožím být nesmí. Z pozice vědy si však, poněvadž jeho pohled je namířen jen na ekonomický život, nemůže říci nic jiného, než že to zbožím je. Je to totiž jeho pracovní síla.

Až jednou lidé pochopí, že v tom spočívá jeden ze základních impulsů celého moderního sociálního hnutí, že v instinktech, v podvědomých pocitech současného proletáře žije odpor k tomu, že svou pracovní sílu musí podnikateli prodávat právě tak, jako se na trhu prodává zboží, že pociťuje odpor k tomu, že na trhu pracovních sil hraje jeho pracovní síla roli podle nabídky a poptávky slejně, jako podléhá nabídce a poptávce na trhu zboží; až si lidé uvědomí, že tento odpor k pracovní síle jako zboží je vlastním základním impulzem novodobého sociálního hnutí, až se zcela nezaujatě podívají na to, že to dostatečně pronikavě a radikálně nevyslovují! ani socialistické teorie, pak naleznou bod, z něhož lze vyjít v tom, co se dnes s ohledem na sociální hnutí ukazuje jako velice naléhavé, ba palčivé.

Ve starověku byli otroci. Celý člověk byl prodáván jako zboží. O něco méně z člověka, ale pořád ještě skoro celý člověk, se prodávalo v nevolnictví. Kapitál se stal mocí, která si z člověka nárokuje jako zboží ještě něco, totiž jeho pracovní sílu. Je nutné hledat metody, jimiž lze od oběhu ostatního zboží oddělit pracovní sílu jako zboží. Lidé poznají, co se skrývá za touto skutečností, teprve až nebudou sugestivně hledět na hospodářský život, který musí být pochopen podle zcela jiných metod než člověk samotný, a budou vědět, že způsob, jakým by lidská pracovní síla mohla být zbavena charakteru zboží, nemůže vycházet z tohoto

hospodářského života, nýbrž z úplně jiného prožívání v sociálním organismu. Budou muset pochopit - a duchovně-vědecké bádání k tomu poskytne základ - že je mylná víra, že studiem pouhého hospodářského života (pro který se jako pro jediný hodí přírodovědecká metoda) je možné najít cesty, jak se pracovní síla jednotlivého člověka může začlenit do sociálního organismu.

Na správné cestě budou teprve tehdy, pochopí-li, že víra v to, že pracovní síla patří k hospodářskému systému, se rovná jiné víře, jíž se oddává ten, kdo chce procesy odehrávající se v lidské soustavě plic a srdce a v oběhové soustavě nahlížet stejným způsobem jako to, co se odehrává v nervové soustavě hlavy. Nervově-smyslová soustava, jak je centralizovaná v hlavě, je v lidském organismu osobitým, o sobě existujícím, samostatným článkem. To, co v něm existuje v podobě soustavy plic a srdce, soustavy oběhové, je zase o sobě existujícím, samostatným článkem. Stejně tak soustava látkové výměny. Podrobnosti si můžete přečíst v mé knize *O záhadách duše**. To je pro lidský organismus charakteristické - že jeho soustavy se náležitě rozvíjejí a působí právě díky tomu, že nejsou centralizované, ale že existují vedle sebe a volně spolupůsobí. Jestliže dnes lidé nedokážou tímto obsáhlým, pronikavým způsobem pochopit ani lidský organismus, pak tím spíš nemohou porozumět sociálnímu organismu pomocí vědy, která zatím není reformovaná, avšak reformovaná v duchovně-vědeckém smyslu být musí. Domnívají se dnes, že lidský organismus je něco centralizovaného, zatímco je trojčlenný.

A stejně tak je trojčlenný i sociální organismus. To, co je dnes pod vlivem mocné sugesce nahlíženo jako jediný sociální organismus, tedy hospodářský systém, je jen jeden článek. Jiným článkem je ten, z něhož musí vyvěrat porozumění pro funkci lidské pracovní síly v celé struktuře sociálního organismu. Oba systémy musí stát vedle sebe. A charakter zboží je pracovní síle propůjčován jen v nesprávném myšlení novější doby.

A toto úzkoprsé myšlení novější doby učinilo na druhé straně z toho třetího, co se musí samostatně začlenit do celého sociálního organismu, to jest z duchovního života, pouhou ideologií. Teoretický názor, že všechno duchovní je pouhou ideologií, je tím nej- neškodnějším. Nejdůležitější je, že člověk, který zastává názor, že cokoli duchovního není zakořeněno v duchovní skutečnosti spočívající v základu všech věcí, nýbrž v pouhé ideologii, v sobě nemůže mít skutečnou duchovní průraznost. Takový člověk nemá žádný zájem na tom, aby duchovnímu životu přídělil ve světě jeho náležitou roli.

Budeme-li dnes z hlediska životních nutností novější doby sledovat to, co se odehrálo v oblasti proletářského vědomí, zjistíme, že nebyly poznány tři články sociálního organismu. Toto poznání lidé ztratili. Usilují o zestátnění, protože se domnívají, že se všeho může ujmout jeden jediný sociální organismus.

Duchovně-vědecké vědomí musí otevřít širší obzor, než jaký s ohledem na sociální otázku dnes v této palčivé době často poskytují „povolání“ vůdcové. Je třeba poukázat na to, že nestačí jen chtít to nové, nýbrž že máme zapotřebí nově myslet, že máme zapotřebí nejen takový vědecký přístup k sociálnímu životu, který by převzal [přístup] tradiční vědy, nýbrž máme zapotřebí vytvořit novou vědu, která do vědomí lidstva vnese nové myšlenky, jež teprve budou myšlenkami odrážejícími skutečnost.

R. Steiner: Die soziale Frage. GA 328. Přednáška z Curychu, 3. února 1919, str. 19nn.